

Kringloopdeskundige Frans Aarts: 'Het wordt mogelijk om 18.000 kilo melk per hectare te produceren zonder kunstmest en zonder mestoverschot'

Ruimte voor de vakman

De ruwvoer kwaliteit en -productie laten een dalende trend zien, mogelijk als gevolg van de generieke gebruiksnormen. Maar achter de schermen werkt onder andere Frans Aarts met het project Koeien & Kansen en de Kringloopwijzer keihard aan meer bedrijfsspecifieke gebruiksnormen en die voor fosfaat lijkt aanstaande. Een oplossing om dierrechten op korte termijn af te wenden is het niet.

tekst **Florus Pellikaan**

Niet kopiëren, maar inspireren. Dat is al vele jaren de lijfspreuk van de van oorsprong Brabantse boerenzoon Frans Aarts (62). En met succes, want of de wetenschappelijk onderzoeker van Wageningen UR Plant Research International nu een lezing geeft voor melkveehouders of met politici in Den Haag of Brussel spreekt, hij weet zijn publiek altijd te prikkelen en te inspireren.

Zo kreeg Aarts met enkele anderen eind jaren tachtig de steun van zowel de politiek als de landbouwsector om milieu-proefbedrijf De Marke te starten. In 1998 riep hij als vervolg hierop het project Koeien & Kansen in het leven, waarbij zestien individuele voorlopers rekenkundige mogelijkheden in de dagelijkse praktijk op hun melkveebedrijf beproeven. Aarts lanceerde dit concept ook in de rest van Europa, waaraan onder de

naam Dairyman 130 bedrijven in zeven landen deelnemen.

Nog recenter is Aarts, plantencoloog van opleiding, een van de bedenkers van de Kringloopwijzer, die momenteel in het middelpunt van de aandacht staat in veel duurzaamheidsprogramma's. Het verbindende geheim achter al deze initiatieven: 'Mensen niets opleggen, maar inspireren om ze na te laten denken over zichzelf en hun bedrijf.'

Wat hebben deze initiatieven de individuele veehouder in Nederland opgeleverd?

'Een innovatie die is ontstaan binnen Koeien & Kansen en de gemiddelde veehouder geld oplevert, is de bedrijfsspecifieke excretie, de BEX. Dit bovenste stukje van het kringloopdenken berekent de bedrijfsspecifieke nutriëntenefficiëntie op veestapelniveau. Op dit moment

neemt al 72 procent van de melkveehouders in Nederland deel aan BEX. Door slimmer te voeren bespaart de totale Nederlandse melkveehouderij toch zeker dertien miljoen euro per jaar op mestafzet. Hieruit blijkt dat je een veehouder niet moet aanspreken op milieu, maar op efficiëntie. Veel van de maatregelen die het milieu dienen, verbeteren ook de efficiëntie en besparen dus geld. En daarmee motiveer je veel meer.'

Is BEX de eigen verdienste van de melkveehouderijsector?

'Jazeker, Nederland is het enige land in Europa dat de BEX heeft. Dat komt doordat onze melkveehouderij het vertrouwen gewonnen heeft van de Nederlandse en Europese overheid door het verzamelen van geborgde, harde data, onder andere op de Koeien & Kansen-bedrijven.

Veel landen hebben maar twee of drie gebruiksnormen. Wij hebben er op dit moment al 22 voor fosfaat en 1276 voor stikstof. En toch vinden we als Nederland dat we er eigenlijk 17.000 moeten hebben, ofwel voor elk melkveebedrijf een bedrijfsspecifieke en daar hebben we goede redenen voor. De huidige gebruiksnormen zijn gebaseerd op een gemiddelde koe, op gemiddelde grond, bij een gemiddeld management door een gemiddelde boer. Maar daar kun je als vakman niets mee. Wanneer je door goed management meer voedingsstoffen aan de bodem onttrekt dan je volgens de generieke normen mag toedienen, dan put je de grond uit en dat is wat je ook in de praktijk ziet gebeuren.'

zamenlijk is doorontwikkeld, mag deze hoeveelheid fosfaat dan weer op het land worden teruggebracht via bemesting. En dat kan dus meer zijn dan de nu geldende generieke norm.'

'Binnen Koeien & Kansen is BEP inmiddels uitgebreid beproefd en het is nu onderdeel van het nieuwe mestplan dat als voorstel naar Brussel wordt gestuurd. We hebben een paar jaar geleden toestemming gekregen om BEP te onderzoeken en de resultaten zijn goed, dus er is geen reden om aan te nemen dat BEP niet wettelijk wordt toegestaan.'

Dus over een jaar kan iedereen naast BEX ook deelnemen aan BEP?

'Het komt waarschijnlijk niet in één keer

De Kringloopwijzer kent nog meer nutriënten, volgen ook daar bedrijfsspecifieke normen voor?

'Op het gebied van stikstof is er bij wijze van proef inmiddels voor een aantal bedrijven een ontheffing voor de kunstmestnorm aangevraagd. Onttrekken deze bedrijven meer stikstof aan de grond dan ze volgens de generieke gebruiksnormen mogen toedienen, dan mag er extra kunstmest worden gestrooid. We hopen dat dit op termijn ook voor dierlijke mest mogelijk is, want het is toch van de gekke dat we mest moeten verhandelen en we kunstmest mogen aanvoeren.'

'De praktijk zit ook het meest te wachten op ruimere normen voor meer stikstof uit dierlijke mest, want dat lost ook een deel van het mestoverschot op. Maar ruimere normen voor stikstof uit dierlijke mest ligt in Europa nog wat gevoelig, dus dat is iets van de lange adem. We hebben de stappen van het minder complexe mineraal fosfaat nodig om op termijn ook meer dierlijke stikstof te mogen aanwenden. Ook werken we inmiddels aan een rekenprogramma voor ammoniak, zodat veehouders niet meer aan dure bouweisen hoeven te voldoen als de emissie van ammoniak niet boven een bepaalde grens uitkomt door bijvoorbeeld rantsoenmaatregelen.'

Wat bepaalt of de hele kringloop met bedrijfsspecifieke gebruiksnormen gesloten kan worden?

'De wetgever eist van ons dat we harde cijfers verzamelen en fraudegevoeligheid minimaliseren. Daarom zullen zo veel mogelijk gegevens digitaal moeten worden ingelezen, zoals bij de belastingaangifte. De data die niet digitaal beschikbaar zijn, zullen door geaccrediteerde personen moeten worden aangeleverd, zoals BLGG AgroXpertus nu de kuilen opmeet voor BEX. Hoe verder de kringloop zich overigens sluit met data, hoe moeilijker het voor gebruikers wordt om te frauderen, want anders klopt de kringloop niet meer. Dat is dus ook een voordeel van dit systeem.'

Hadden we niet beter Minas kunnen houden als we nu toch weer teruggaan naar de bedrijfsspecifieke mineralenbalans?

'We hadden Minas inderdaad moeten houden en het verder moeten optimaliseren, maar we zijn het vooral door eigen domheid verloren. We vonden het te veel papierwerk en de politiek leukte Minas op om de landbouw tegemoet te komen. Bovendien was het aantrekkelijker om

'Als we twintig procent meer melk willen produceren in 2020, is de Kringloopwijzer onmisbaar'

Behoren na BEX meer bedrijfsspecifieke normen tot de mogelijkheden?

'Dat is vrijwel zeker. De introductie van "BEP" als bedrijfsspecifieke fosfaatgebruiksnorm is al heel dichtbij. Simpel gezegd komt dat erop neer dat je aan de hand van BEX weet hoeveel fosfaat je voert. Als je daar de aangekochte hoeveelheid fosfaat vanaf trekt, is de rest na wat kleine correcties dus op het eigen land geproduceerd. Volgens de Kringloopwijzer, die vanaf begin 2011 door meerdere adviseurs en onderzoekers ge-

voor iedereen beschikbaar. Ook zullen bedrijven voor ze ermee mogen beginnen fosfaatbenuttingscijfers van de afgelopen drie jaar moeten overleggen. Hierdoor zullen eerst de circa 600 melkveehouders die nu al vrijwillig werken met de Kringloopwijzer, in aanmerking komen. Het is ook goed om eerst de voorlopers te belonen met een erkenning, want die hebben energie en tijd in de ontwikkeling gestoken. Daarna zal het systeem naar verwachting gefaseerd verder worden uitgerold.'

bij het overschrijden van de normen een boete te betalen dan om de mest af te voeren. Veel mensen waren blij toen Minas werd afgeschaft, maar vergaten op dat moment even dat we nog wel aan een Europese nitraatrichtlijn moesten gaan voldoen. En daarom zijn de generieke excretie- en gebruiksnormen in het leven geroepen, maar dat beperkt dus de vrijheid van ondernemen.'

'De Kringloopwijzer is nu een flink verbeterde versie van Minas, omdat het niet alleen een mineralenbalans is, maar ook rekening houdt met de processen in zowel bodem als plant als dier. Het geeft de goede vakman daardoor extra ruimte om te ondernemen. Eind dit jaar is het prototype van de Kringloopwijzer op alle onderdelen klaar.'

hoe meer ruimte je op termijn van de wet krijgt voor productie. Ik verwacht dat door deze managementverbeteringen binnen vijf jaar de voeropbrengst per hectare met een halve ton droge stof zal stijgen. Wanneer de Kringloopwijzer in zijn geheel functioneert, moet het op termijn mogelijk zijn om milieuverantwoord 18.000 kilo melk per hectare te leveren zonder kunstmest en zonder mestoverschot. Daarnaast is de kans groot dat de Kringloopwijzer ook gaat voldoen voor de vergroeningseisen van de EU.'

Welke rol kan het kringloopdenken spelen in de groeiambitie van de melkveehouderij?

'Als we twintig procent meer melk willen produceren in 2020, is de Kringloopwij-

Is mestbewerking van belang om de Kringloopwijzer goed te laten functioneren?

'Ja, mestbewerking is absoluut onmisbaar. Kunstmest gebruiken we pas 130 jaar en omdat dit zo makkelijk is, zijn we dierlijke mest gaan onderwaarderen. Het is nu tijd om dierlijke mest te gaan herwaarderen, beter te gaan benutten en slechts aan te vullen met kunstmest. Maar een betere benutting van dierlijke mest vraagt allereerst ook om goed management. Afgelopen voorjaar zag ik nog veehouders tussen twee sneeuwbuien door bemesten, dat is toch ongelooflijk? Door bij een goed management dierlijke mest te scheiden of te raffineren, kun je een plant geven wat die op dat moment kan benutten en dat verbetert de kringloopprestaties.'

Er ligt ook nog een eis over verwerking van het mestoverschot op tafel, met dierrechten als stok achter de deur. Welke invloed hebben de Kringloopwijzer en dierrechten op elkaar?

'De sector wilde de ruimte krijgen om zelf het mestoverschot op te lossen. De overheid heeft die ruimte gegeven en eist nu dat het overschot wordt opgelost. Ik kan vanuit mijn positie niet inschatten of het de sector gaat lukken om aan de eis te voldoen. De Kringloopwijzer kan daar op zo'n korte termijn helaas niet bij helpen, dat is meer iets van de lange adem. Mochten er uiteindelijk dierrechten komen, dan kunnen dierrechten en de beperkingen die dit voor bedrijven meebrengt het kringloopdenken wel even blokkeren. Maar het concept blijft overeind om op de lange termijn verder te bouwen met bedrijfsspecifieke normen.'

Hoe zal de Kringloopwijzer in uw ideaalbeeld op termijn wettelijk moeten functioneren?

'Het plan is om vanaf 2015 de gehele Kringloopwijzer in de praktijk als werkend instrument draaiend te hebben, met daarachter een werkende organisatiestructuur voor het digitale dataverkeer en handhaving. Bedrijven hebben dan de keuze om deel te nemen aan de Kringloopwijzer.'

'Veehouders die niet deelnemen, krijgen dan de generieke normen inclusief aanvullende regels die nu ook gelden. Bedrijven die wel deelnemen en goed presteren, mogen meer bemesten, maar zijn ook vrij in bijvoorbeeld het percentage snijmais dat ze verbouwen. Haalt een ondernemer niet een bepaalde benutting, dan kan deze eerst op bijscholing worden gestuurd. Duikt de benutting onder een limiet, dan mag het bedrijf niet meer deelnemen en krijgt het weer de generieke gebruiksnormen opgelegd.'

'Het is tijd om dierlijke mest te gaan herwaarderen'

Welk resultaat verwacht u wanneer steeds meer melkveehouders de Kringloopwijzer vrijwillig of voor een beloning vanuit de zuivel gaan gebruiken?

'Deelnemende veehouders zullen profiteren van het toenemend aantal erkenningen van bedrijfsspecifieke normen en het zal in ieder geval ook zorgen voor een beter management. Met de Kringloopwijzer kun je jezelf spiegelen aan referentiewaarden. Veehouders hebben nu vaak geen flauw benul van benuttingen. De Kringloopwijzer is daarom permanente educatie en prikkelt het vakmanschap. En hoe beter de kringloopprestaties zijn,

zer onmisbaar. Het is het aangewezen instrument om aan de overheid en de samenleving te bewijzen dat we verantwoord groeien omdat we niet meer uitstoten dan wettelijk is toegestaan. Alleen leveren we bij verdere intensivering wel onbedoelde biodiversiteit in, want dat ontstaat vooral door geklungel, zoals structuurbederf. Bloemrijke graslanden en superopbrengsten gaan niet samen. Om dat verlies te compenseren, is het beter om bijvoorbeeld een strook binnen het bedrijf secuur in te richten voor biodiversiteit en de rest van de grond gewoon intensief te gebruiken.'